Preservação e Escolhas de Sofia:

dilemas entre a vida de livros raros

por

Ana Virginia Pinheiro

Buenos Aires

2015

A preservação envolve escolhas.

der Künsten / nach dem vermögen / das Gott darreche / beschreiben / vnd in Truck geben wöllen. Wann dann Ewer Vest allerhand Künsten ein sonderer Patron vnd Liebhaber ist / als welche bey Chur vnd Fürsten dergleichen höchlich geliebt / vnd geehret würdet; also habe Ewer Vest ich solche liebreiche vnd liebliche Imagines Dedicirn wöllen / dienstlich bittend / die geruhe solche gering zwar / aber von mir wolgemeinte Arbeit grossgünstig an vnd auffzunemmen / vnd mein gnädiger Herr vnd Patron sein vnd bleiben / Ewer Vest Gnad Gottes Schutz vnd Schirm trewlich befelhend.

M. DC. XI.

E. V.

Dienstwilliger

Raphael Custodis.

AMOR ÆTERNVS

Nulla dies tempusq; potest delabier in aevum
Ne tecum, perpetuus si nihil, vrus Amor.
Annuit hoc angelus, tibi durabo in orbem,
Et postea aeternus signa vetusta, manam.

Kein Tag noch Zeit die dich zerrinnt/
Wo dich nicht ich/ verachtet sind/
Der Ring das anzeigt/ vnd du Schlüssel
Welche viel manchem machen hang.
Glaub: Hoffnung wehrt nur in der Welt/
Die Lieb behält ewig das Feldt.

Preservação?

Escolhas?

Qual o sentido da preservação?

Qual o sentido dos saberes biblioteconômicos e das práticas profissionais, nesse contexto?

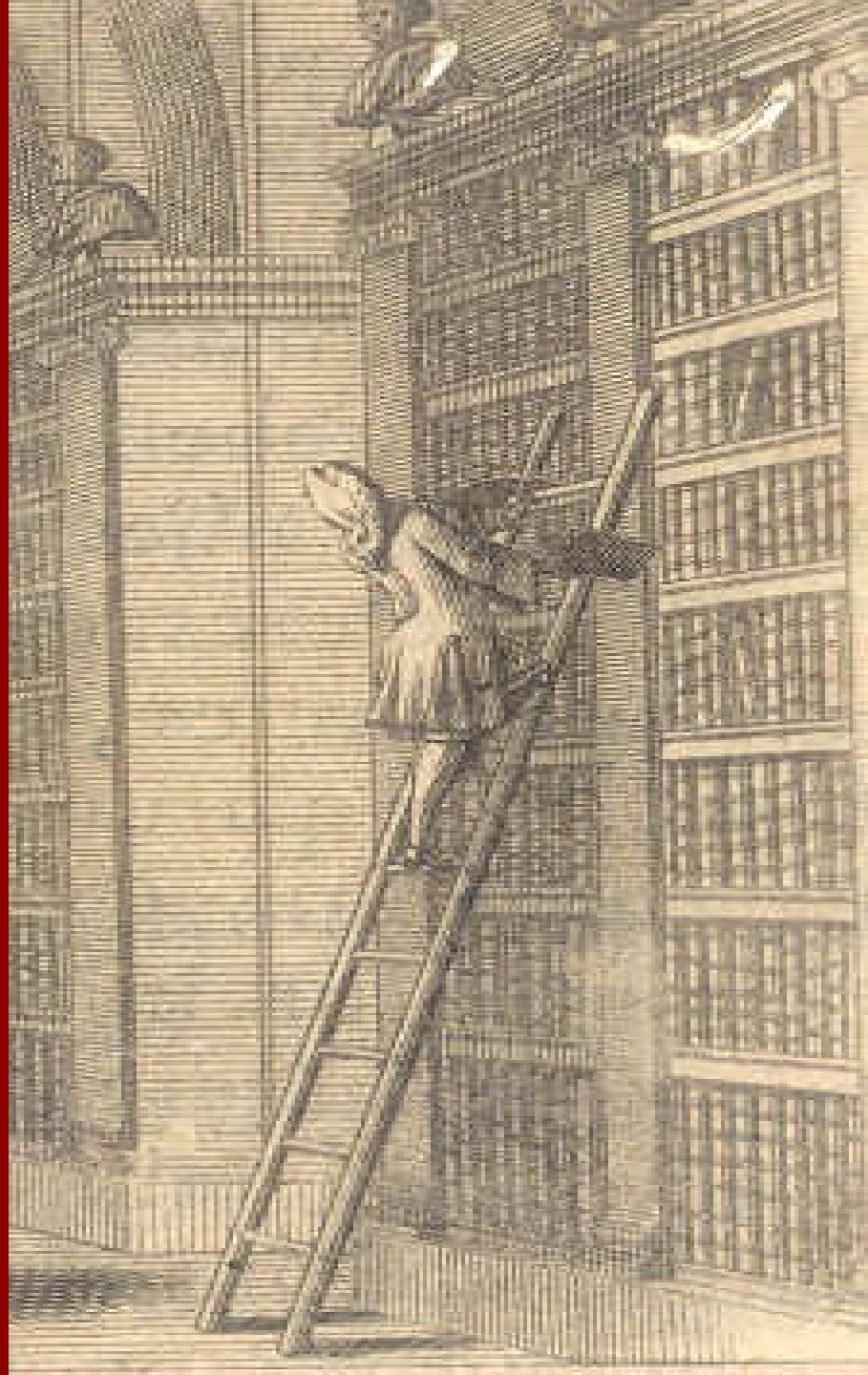

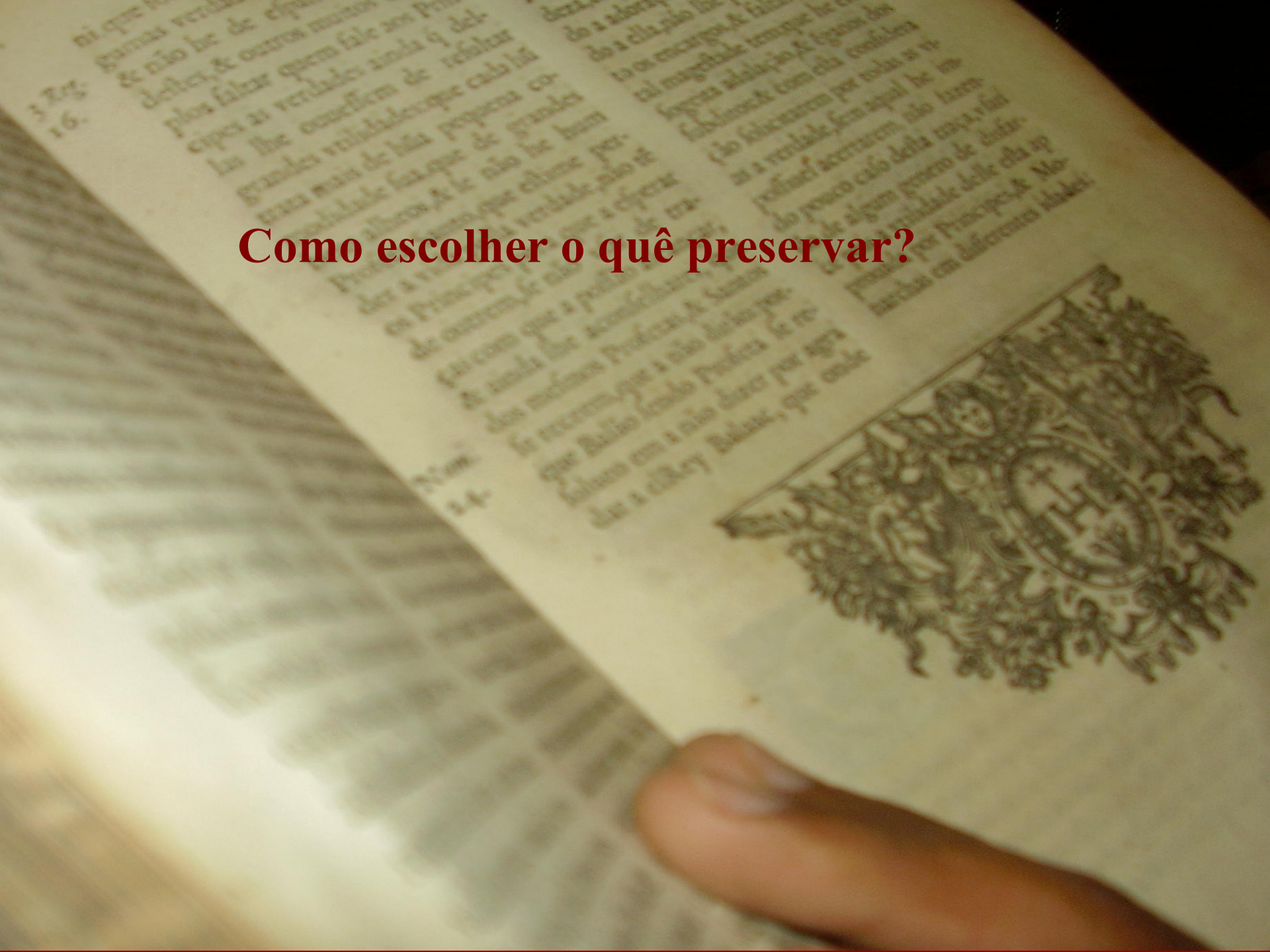

Como escolher o quê preservar?

Qualquer resposta...

Será, sempre, regida pelos valores do lugar de quem fala;

suas percepções e...

suas representações.

Neste caso, o lugar,

a percepção...

e as representações...

remetem ao livro raro...

como testemunho da
memória bibliográfica
a ser preservada.

CICERO
CICERO
DE
PARTITIONE
ORATORIA
1546
S. L. R.
57F, 2, 11
57F
2
13
S. L. R.
57F, 2, 14
S. L. R.
57F, 2, 15

Como?

Como difundir...

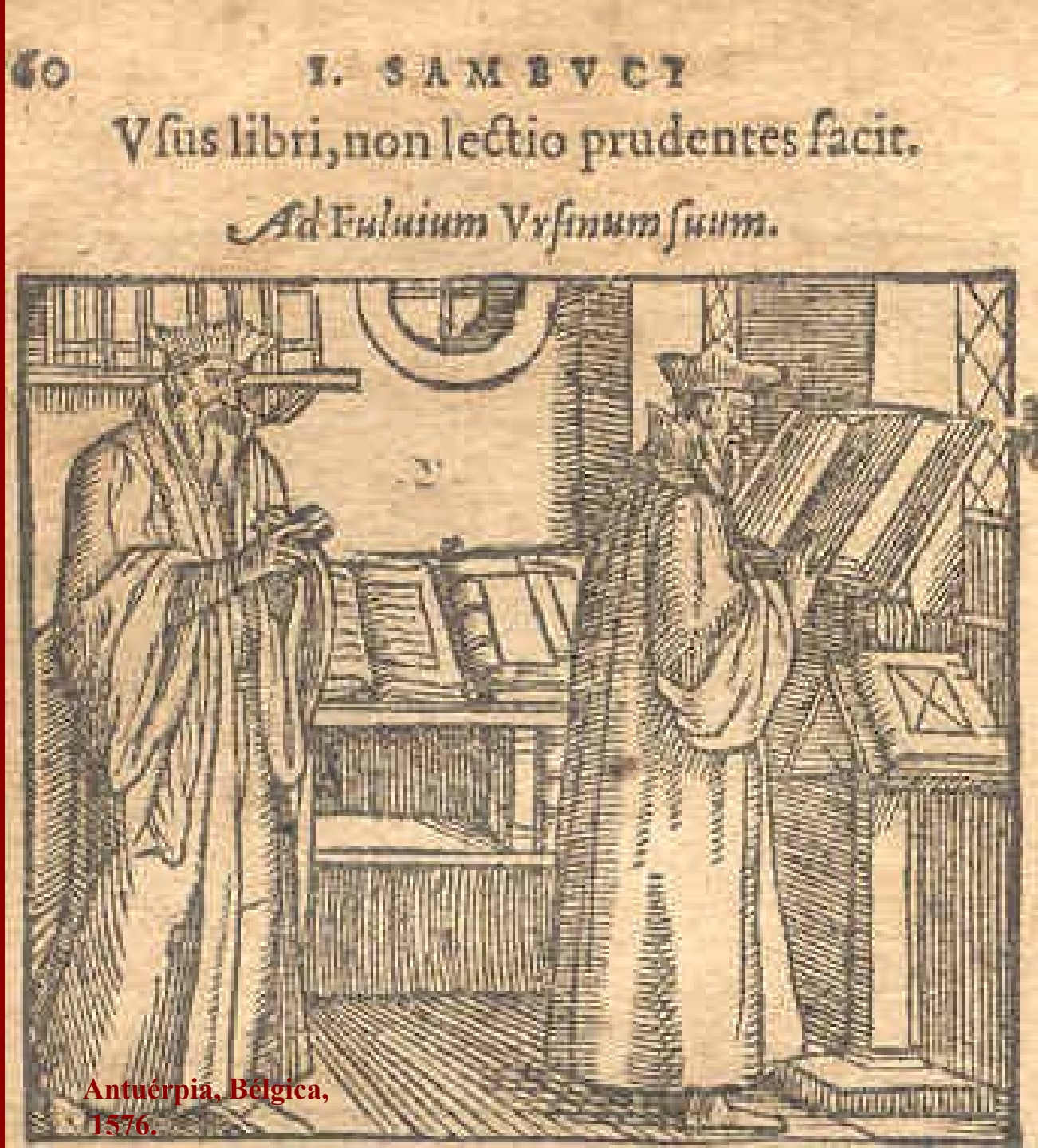

Antuérpia, Bélgica, 1576.

e garantir, ao mesmo tempo,

Olympus mons inter Amathum & Curias
Throni ciuitas, Et extrema 67 35
Ab oriente pelago Syro secundum descriptionem hanc,
Pedalium promontorium 67 20 35 10
Pedasium Straboni, cui collis & altus & asper imminet, procul
à Clidib. stadiis D C. lxxx.
Amachostus 67 20 35
Pediæi fluuij ostia 66 50 35 20
SALAMIS 66 55 35 30
Leucola portus commemoratus Straboni post Pedasium pro
montorium.
Arsinoe ciuitas & portus inter Leucolam & Salaminam cum
statione, templo & Luco.
Elæa extrema 67 20 35 20
Clides extrema 87 50 35 25
Insulæ duæ dictæ Plinio in fronte Dinaretæ promontorij ex
aduerso Syriæ, procul à Pyramo stadi. D cc.
A septentrione angustiis Ciliciæ secundum hanc descriptio-
nem,
Carpasia ciuitas habet portum 67 5 36
Sarpedon promontorium iuxta portum Carpasię, transitus
Isthmi Carpasias insulas uersus, stadiorum xxx. in austra-
le pelagus.
Olympus mons, & promontorium post Carpasiam, summum
montis templum habuit Veneris Acræ, quod mulieribus nec
adire nec uidere licuit

A longevidade
dos materiais
que dão suporte...

aos registros de memória?

Preservar a memória bibliográfica, através da salvaguarda da produção intelectual em múltiplos suportes, é uma das ações que justifica e fundamenta
a Biblioteca...

...além de,
teoricamente,
assegurar a longevidade do
acervo e garantir o acesso.
1386
Elogios
Oratórios
-Epis
VAZIA

Na Biblioteca Nacional,

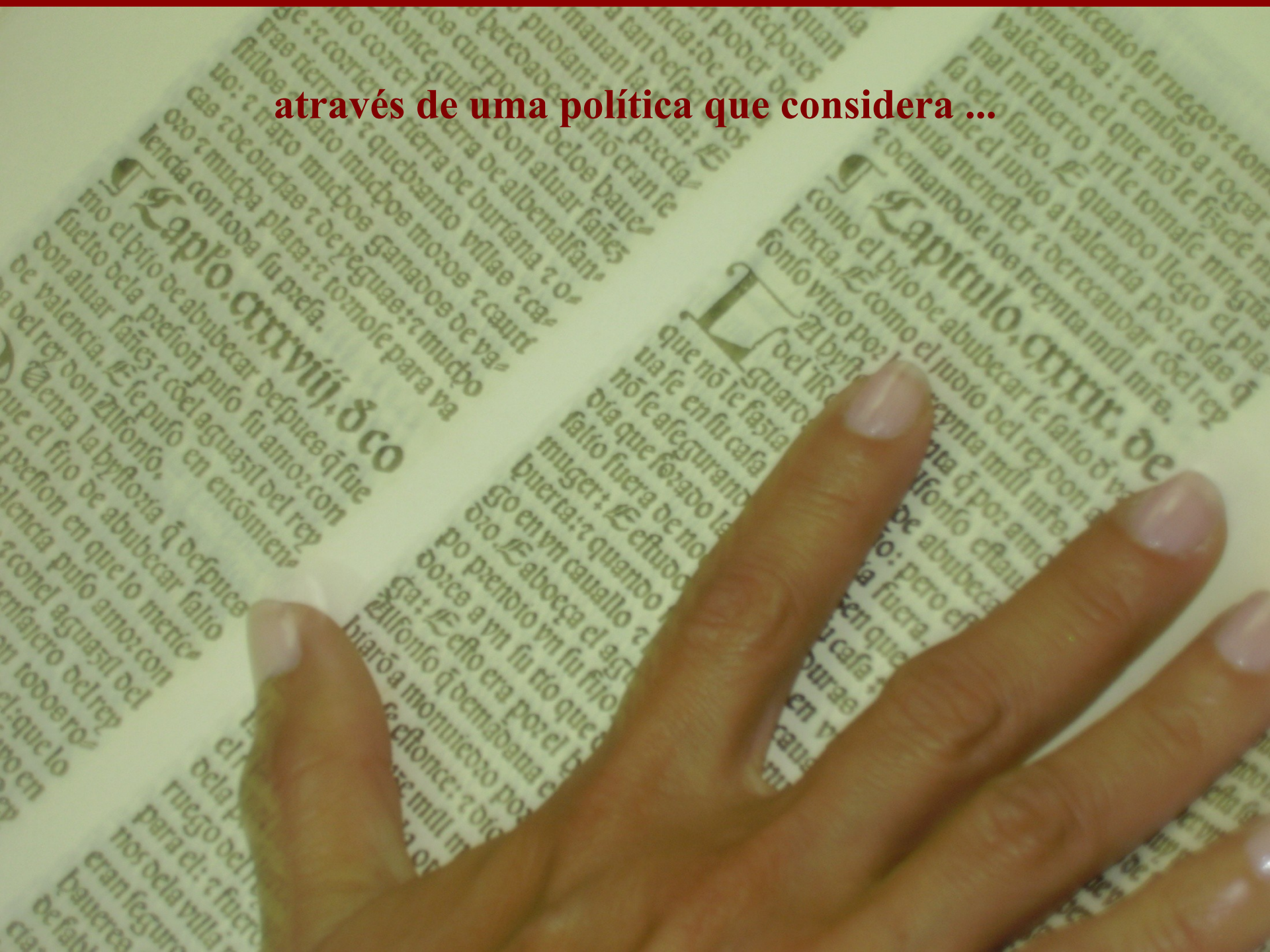

através de uma política que considera ...

a natureza dos materiais,

Encadernação imperial em madeira pintada, 1884

Tercera Fo.lxxiij.

¶ Demonstracion del nordestear.

¶ Pues el inconueniente es notorio digo q̃ remedie cõtiẽpo la prudẽcia y no se desculpe ẽl viaje vsando siempre ỏla experiẽcia q̃ les traera mas prouecho que las sũbtiles y limadas questiones destos secretos naturales. Desta manera el sabio piloto ha de saber por experiencia lo que la buena aguja (sin deffecto de

J j

os vários tipos de documentos,

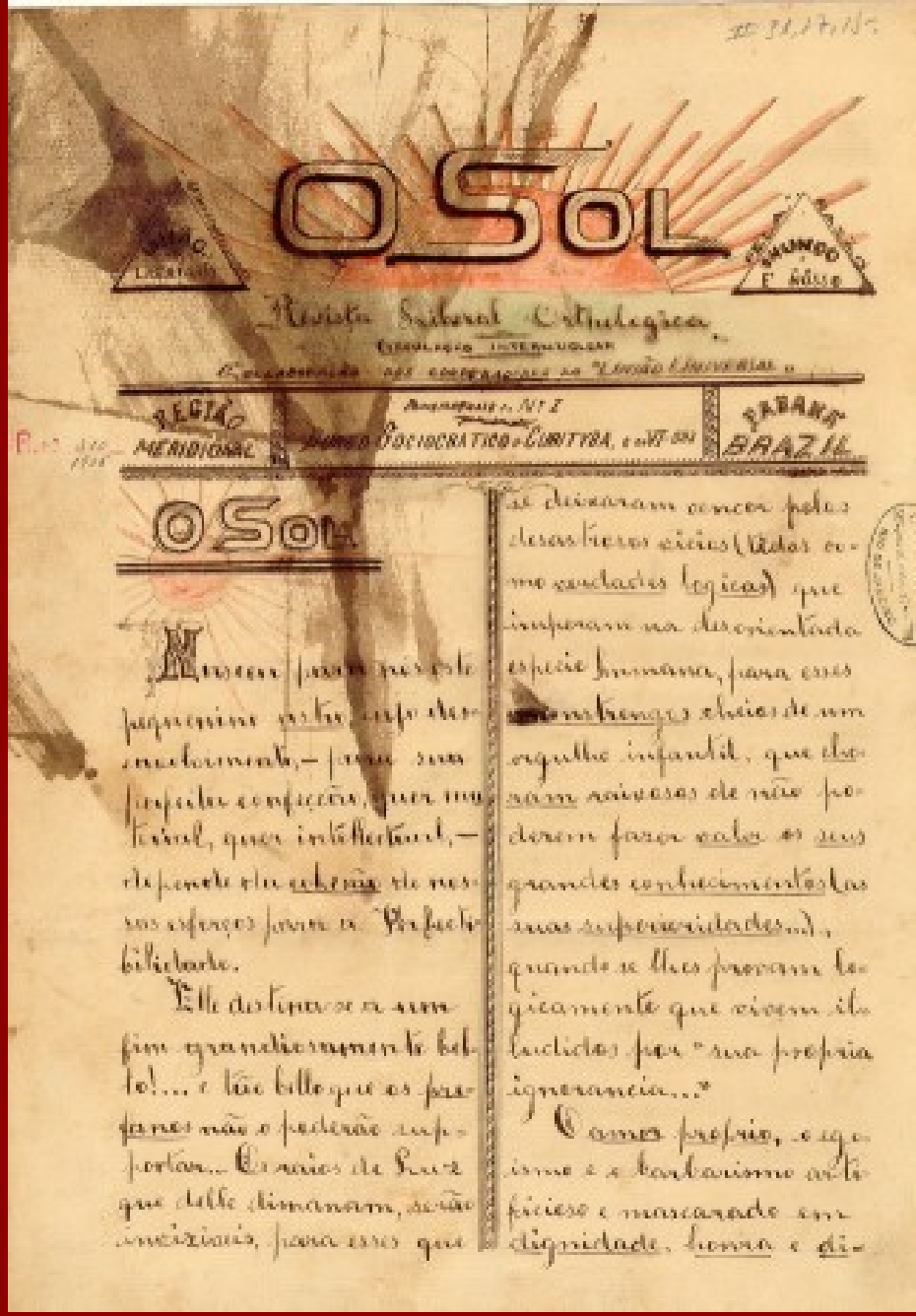

os interesses
de leitura,

sitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. [a] Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem. [x b] Sed nec sic omnino do[illegible] veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur [illegible]

L. Vives. Episcopus.

[a] Græcum est enim atque inde ductum vocabulum.] *Unde ductum sit episcopi nomen, dixi alibi. Est enim vel ab ἐπισκοπέω, quod est considero: vel ἐπισκέπτομαι, quod idem est. Et visitare unde illi ἐπίσκοποι τῶν ἐπικώρων πόλεων ἐπιτηρηταὶ καὶ τηρηταὶ [illegible] οὓς οἱ λάκωνες ἁρμοστὰς ἐκάλουν. ut inquit Suidas, quod in aliis libris explicui. Mittebantur enim ab Athenienſibus ad ſubditas civitates, qui res illorum inſpicerent: hi vocabantur, epiſcopi, quaſi inſpectores, vel viſitatores, & obſervatores. Lacones nominabant harmoſtas. In ſacris literis epiſcopus vulgo ſpeculator dicitur: ut in Ezech. in Oſee.* (quum Dominus queritur, epiſcopos laqueum factos ſpeculationi ; & rete , in monte Thabor: [illegible]

Episcopi officii.

[c] [illegible]

F. L. Cos.

[a] Qui habitu vel more vivendi.] [illegible]

milem

[illegible] quam t[illegible]

[illegible]

& Quid sit Episcopari, quia nomen est operis.] [illegible]

[illegible]

[illegible] Græcum est enim atque inde deductum vocabulum.] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[

Liber. VII. Tract. I.

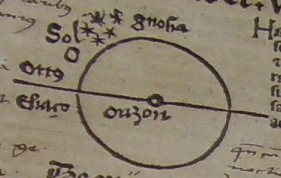

Heliacus eſt ingreſſus ſigni vel ſtelle ad ſolis radios. vt in ꝯcepto dimiſſo. Cosmicus eſt ꝯtra ſolem ꝯtra

foi estabelecida uma
política de preservação...

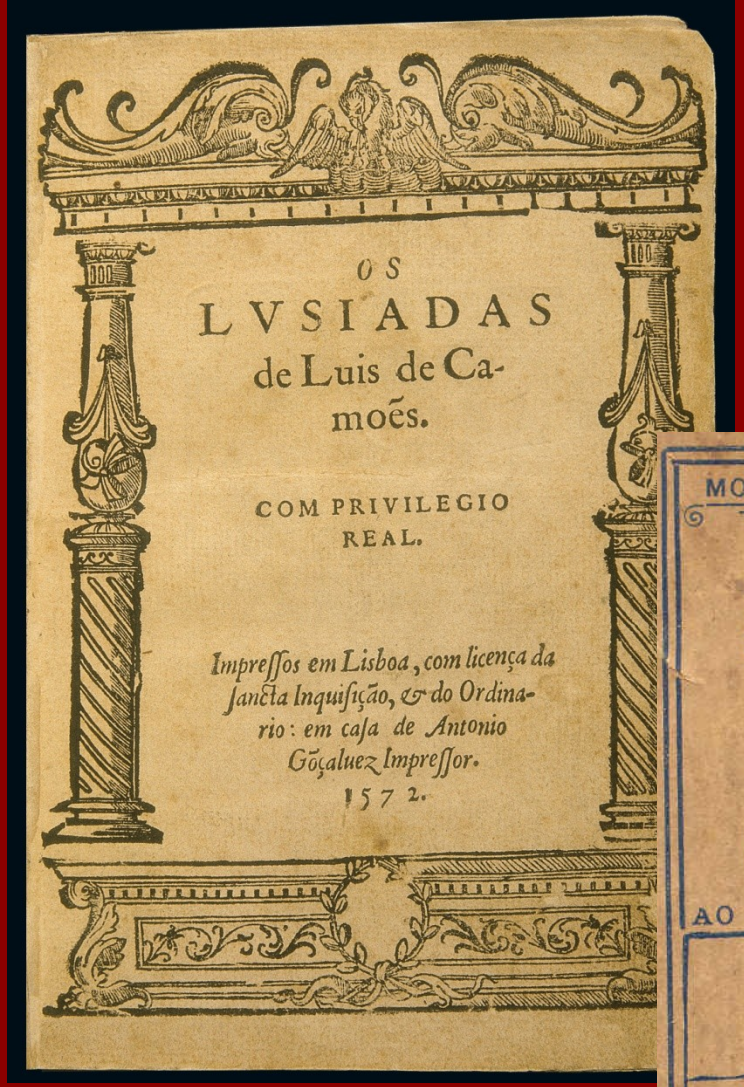

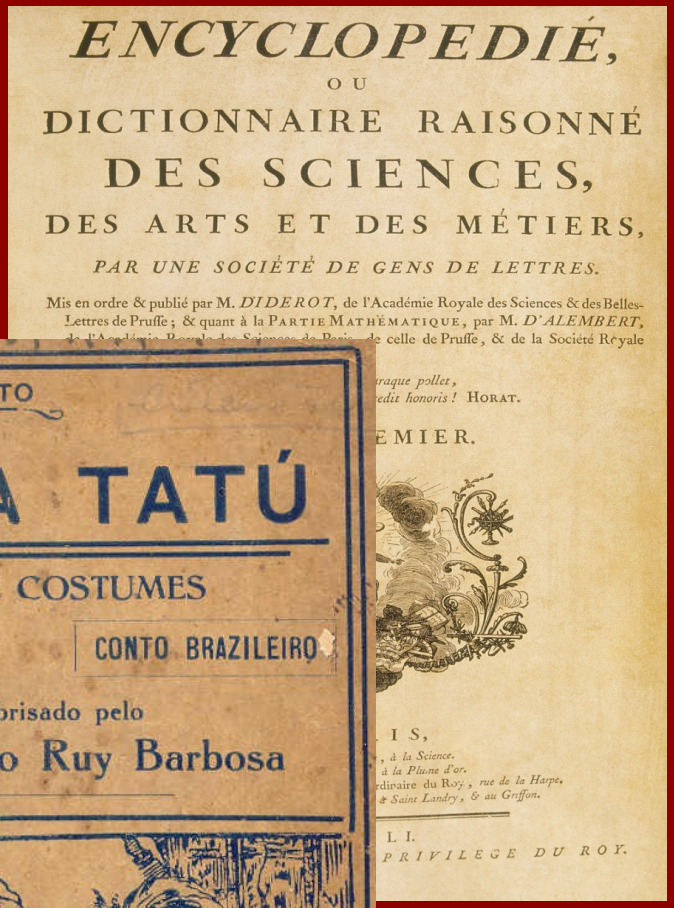

baseada em
“escolhas de Sofia”...

Essa política envolveu uma série de ações.

Ramón Lull, *Arte general de todas las sciencias*, 1586.

Alguns exemplos práticos:

Exercício quotidiano da Biblioteconomia
de Livros Raros...

Normas para trânsito de pessoas e materiais, incluindo segurança eletrônica e presencial.

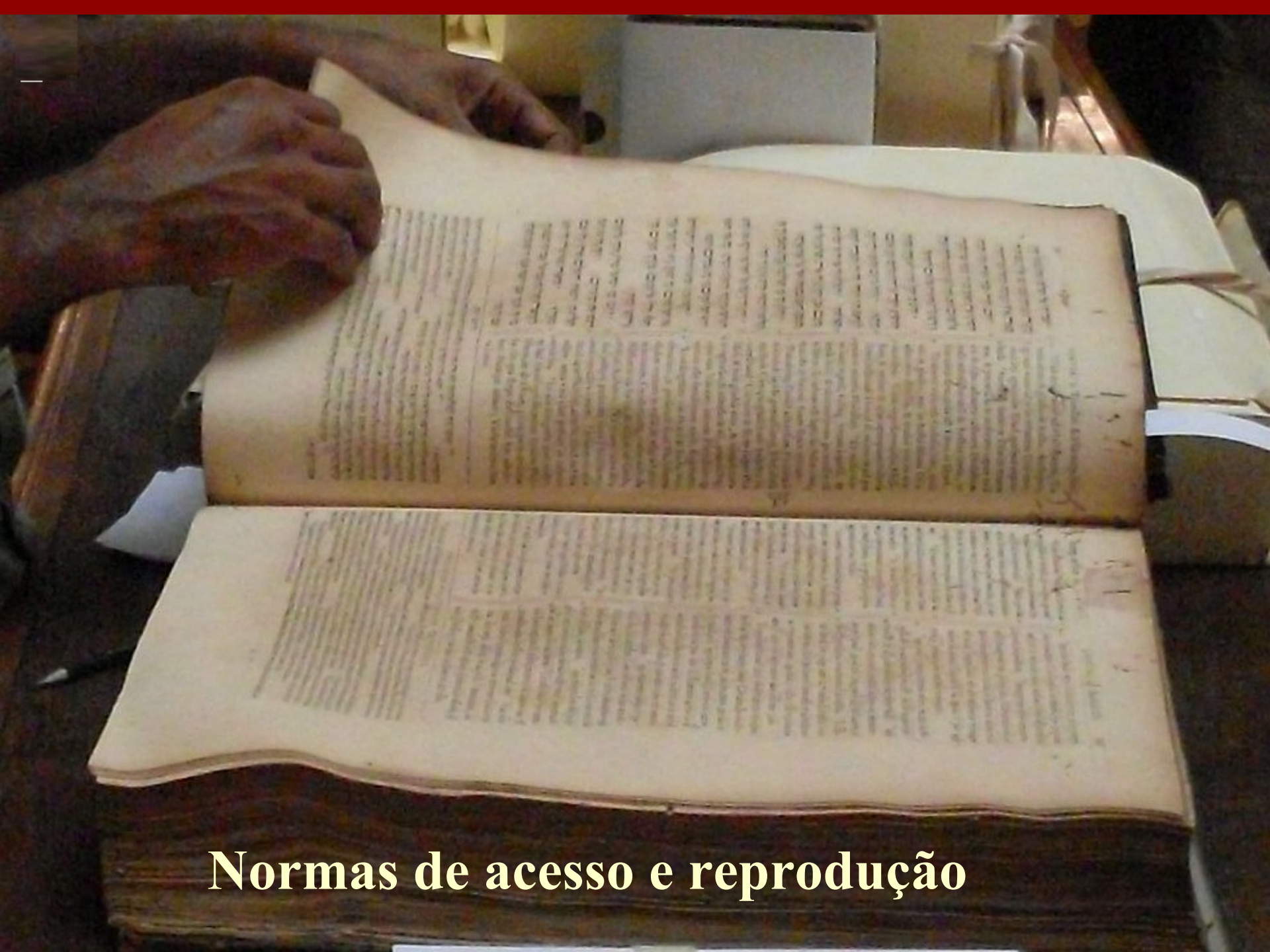

Normas de acesso e reprodução

Sistema híbrido de preservação:

Microfilmagem

Digitalização

Edição fac-similar

tus, encores qu'on puisse aller à sec iusques sur les pertuis qu'on voit tout à descouuert par dessus. Au reste ils sont beaucoup plus maigres [illegible] dire qu'il n'ont gueres de chair, encores parce qu'ils sen- [illegible] ils ne sont gueres bons à manger. *

Identificação de cimélios:
pesquisa bibliográfica e informação documentária

CHAP. XII.

D'aucuns poissons plus communs entre les Sauuages de l'Amerique: & de leur maniere de pescher.

AFIN d'obuier aux redites, lesquelles i'euite autant que ie puis, renuoyant les lecteurs tant és troisiesme, cinquiesme, & septiesme chapitres de ceste histoire, qu'és autres endroits, où i'ay ià fait mention des Baleines, monstres marins, poissons volans, & autres de plusieurs sortes, ie choisiray principalement en ce chapitre les plus frequens entre nos Bresiliens, desquels neantmoins il n'a point encore esté parlé.

PREMIEREMENT à fin de commencer par le genre, les Sauuages appellent tous poissons *Pira*: mais quãt aux especes, ils ont de deux sortes de francs mulets, qu'ils nomment *Kurema*, & *Parati*, lesquels soit qu'on les face bouillir ou rostir (& encor plus le dernier que le premier) sont excellẽmẽt bõs à mãger. Et parce, ainsi qu'on a veu par experience, depuis quelques

Pira, poissons.

Kurema, & Parati, mulets excellens.

ques annees en çà, tãt en Loire qu'és autres riuieres de France, où les Mulets sont remontez de la mer, que ces poissons vont coustumierement par troupes: les Sauuages les voyans ainsi par grosses nuees bouillonner dans la mer, ti- [illegible] trent si droit, que presques à toutes les fois, en embrochans plusieurs de leurs grandes flesches: ainsi dardez que ils sont, ne pouuans aller en fond, ils les vont querir à nage. Dauantage la chair de ces poissons, sur tous autres, estant fort friable: quãd ils en prennent quantité, apres qu'ils les ont fait seicher sur le *Boucan*, les esmians, ils en font de tres-bonne farine.

Façon des Sauuages à flescher les mulets.

CAMOVROVPOVY-OVASSOV, est vn biẽ grand poisson (car aussi *Ouassou* en langue Bresilienne veut dire grand ou gros, selon l'accent qu'on luy dõne) duquel nos *Tououpinambaoults* dansans & chantans, font ordinairement mention, disans, & repetãs souuent ceste chantrerie,

Camouroupouy-ouassou grand poisson.

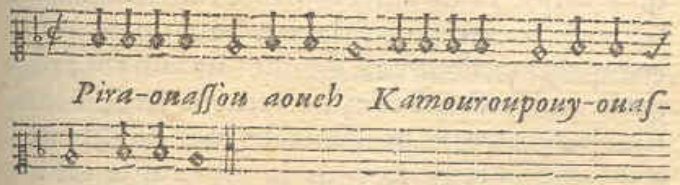

&c. & est fort bon à manger.

DEVX autres qu'ils nomment *Ouara* & *Acara-ouassou*, presque de mesme grandeur que le precedent, mais meilleurs: voire diray que *l'Ouara*, n'est pas moins delicat que nostre Truite.

Ouara & Acara-ouassou, poissons delicats.

Análise bibliológica como condição

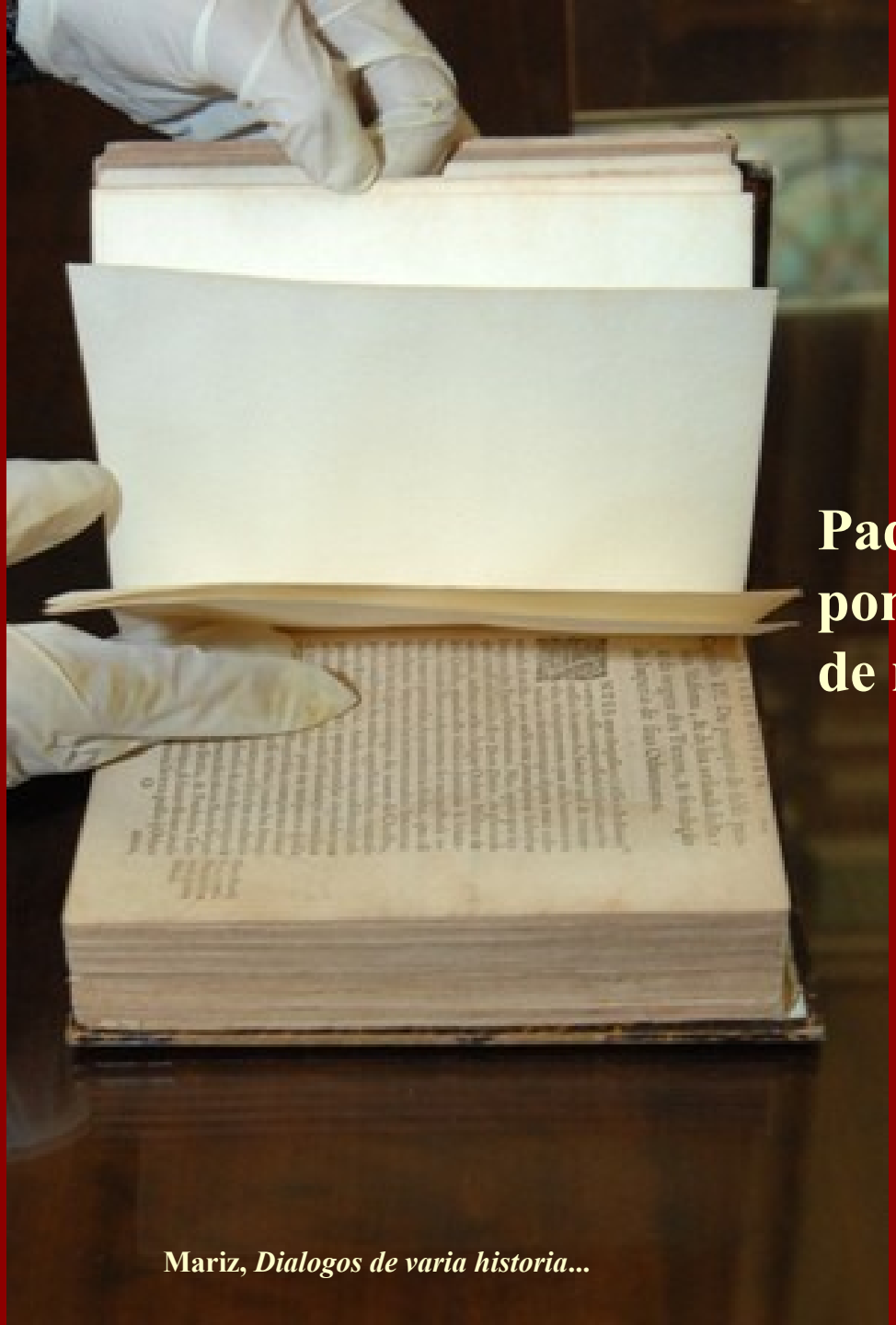

Mariz, *Dialogos de varia historia...*

Padronização de pontos de acesso e de notas especiais

Ações de
conservação
massiva

Higienização continuada

Padrões de acondicionamento...

e de encadernação de livros raros.

A restauração como
um “mal necessário”.

Garantia de acesso ao original...

com controle especificado em normas

Os efeitos do tempo, do bicho e
da ação do homem
que justificam esses procedimentos:

O tempo...

o bicho...

e o homem –
efeitos
colaterais de
restauro.

Mais efeitos
do restauro.

Do bicho, do tempo,
do homem...

DIVI HIERONYMI DE SENECA TESTIMONIVM.

VCius Annæus Seneca Cordubensis Photini stoici discipulus, patruus Luciani poëtæ, continentissimæ uitæ fuit. Quem non ponerem in catalogo sanctiorum nisi me illæ epistolæ prouocarent, quæ leguntur à plurimis Pauli ad Senecam, & Senecæ ad Paulum. In quibus cum esset Neronis magister & illis temporibus potentissimus, optare se dicit eius esse loci apud tuos, cuius fuit Paulus apud Christianos. Hic ante biennium quàm Petrus & Paulus martyrio coronarentur, à Nerone interfectus est.

LECTORI [redacted]

His epistolis non uideo quid frugi possit frigidius aut ineptius, & tamen quisquis fuit autor, hoc egit, ut nobis persuaderet Senecam fuisse Christianum. Diuus Hieronymus non ignarus fuci, abusus est simplicium credulitate, ut Senecæ libros, lecta ea prima dignos cõmenderet Christianis, qui tamen maiore cum fructu legentur, si legantur ut hominis pagani, quem admodum initio præfati sumus. Cum autem hæc scribantur clanculũ inter ipsos, quam nihil est in Paulina epistolis illo Pauli spiritu dignum, quam uix usquam audias nomen Christi, quum ille non soleat aliud crepare quàm ipsum Christum. Deinde illum fortissimum Euangelij propugnatorem, quàm sicut in his epistolis formidolosum. Obiurgat Senecam quod Neroni indicarit epistolas ipsius, quas in hoc scripserat, ut in omnibus ecclesijs legerentur, atque adeò reprehendit Apostolus, quod epistolis suis nomen suum soleat subscribere, & hoc scilicet alicgatur illud, omnibus esse placendum, & domino, nempe Cæsari gerendum morem. Paulus cuiquam placeret dissimulato Euangelio, quum multo ante Romanis mississet liberam ac prolixam epistolam? Aut hoc docuit Paulus celandum Christianismum, ut placeret impio domino? Deinde Seneca nuntiat Paulo, quod Cæsar immanibus supplicijs seuiret in Christianos, quasi hoc Romæ cuiquã esset ignotũ. Adhæc si quid metuebãt, tutius poterant ore colloqui quam epistolis. Nec Paulus amore euangelij grauatus fuisset, uel in Salustianos hortos uenire, si Seneca metuebat uenire Romã. Quanta copia, quàm affectu Paulus scribit uni Philemoni de re uulgari, et Seneca tam celebri uiro scribit, tam ieiune, tã frigide de amplectendo Christũ, hoc est de re omniũ maxima? Quando uerò sic loqueretur Paulus, & si fors prospere annuerit. Non ausus est nominare Deum, quem Seneca paganus toties nominat in scriptis suis? Illud insignitæ cuiusdam stultitiæ est, quod Seneca mittit Paulo librum de copia uerborum, quo possit melius scribat Romane. Atqui si Paulus nesciebat latine, poterat græce scribere, quum græce nosset Seneca. Quid cõuenit autem, ut cum Seneca doceat philosophi dictionem sententijs grauem potius, quàm uerbis ornatam esse debere, nunc in Paulo requirat Romani sermonis copiam. Illud omnium impudentissimum, quod cum faciat Senecam in apostolo desiderantẽ copiã et cultũ sermonis, tamen in his epistolis nihilo cultius scribit Seneca quàm Paulus. Sed per ista ineptus, balbutiens, & sensum frigus atque ineptia. Saltem aliqua ex parte Senece phrasim æmulari debuerat, aliquid de Paulinis epistolis effingere, uel uehementia & sublimitate dictionis. Scurrilis impudentia est sic facere loquentem Senecam: blesphemia est sic facere loquentem Paulum. Non dubito, quin uel multo uel aequo Seneca minus inepte fuerit scripturus. Paulo uerò quid est minus ieiunum aut somniculosum? Et tamen in has epistolas extant uerbosi commentarij. Quid hi iudicis cæcus! Hæc non admonerent nisi talibus impostoris nimium & in alijs tribuant interdum [redacted] iam uidemus quæ sit illa mirabilis sententia, quæ commouit Hieronymum, ut Senecam inseret catalogo sanctorum, in quo tamen commemorantur & Iudæi, & hæretici ab ecclesiæ consortio digressi. In epistola quæ præcedit penultimam ita scribit, Nam qui tutus est apud tuos locus, ucrum ut sit apud meos meus. Hæc Hieronymus tribuit Senecæ modestiæ. atqui Paulus apud Christianos erat summo in pretio, utpote apostolus, qui plus omnibus laborauit. An Seneca optat talis esse apud suos, hoc est ethnicos? uerum hoc qui finxit, fortasis huc alludat, quod Tacitus refert, illum inuidia multorum & criminationibus iam grauatum, egisse cum Nerone, ut opes ac dignitatem liceret ipsi resignare qui dederat. Sed quid refert magnus ne sit an humilis, modo sit apud idololatras: optare potius debuit, ut sibi liceret uel inter humiles Pauli discipulos numerari. Talis uox poterat illum commendare Christianis affectibus. Postremo si uerum est quod hæ fingunt epistolæ, quis unquam Christianus sibi fuit supplicij minister? Quis ex uxore sua probauit ut citra necessitatem sibi mortem consciscceret. Sed in balneum calidum illatus [redacted] meum sanguinem mixtum, & Socraticum quiddam referens dixit: Hoc libo iouí liberatori per [redacted] liberatorem, uerum deum intelligens. Adeò ne moriens quidem ausus est nominare Christũ. Sed ego [redacted] ades re nihil.

Alguns princípios:

SENECA PAVLO SALVTEM.

GRedo tibi Paule nuntiatũ esse, quod heri cum Lucilio nostro de apocryphis & alijs rebus sermonẽ habuimus. Erant enim quidã disciplinarũ tuarũ comites nobiscũ. Nam in hortos Salustianos secesseramus, quo in loco occasione nostri alio tendentes, hi de quibus dixi, uiris nobis adiuncti sunt. Certe tui præsentiã optauimus. Et hoc scias uolo, libello tuo lecto, id est, cum legissemus de plurimis aliquas epistolas, quas ad aliquã ciuitatẽ, seu caput prouinciæ direxisti, mira exhortatione uitã mortalẽ cõtinentes, usq; refecti sumus. Quos sensus nõ puto ex te dictos, sed per te, certe aliquando ex te & per tem ætates hominum, quibus institui perficiq; possint. Bene te ualere frater cupio.

SENECAE PAVLVS SALVTEM.

LIteras tuas hilaris heri accepi, ad quas rescribere statim potui, si præsentiam istuc nis, quem ad te missurus eram, habuissem. Scis enim quando, et per quem, & quo tempore, & cui quid dari committiq; debeat. Rogo ergo ne putes te neglectum, dum personæ qualitatem respicio, sed quod literis meis uos bene acceptos alicubi scribis, sic hcem me arbitror tanti uiri iudicio. Neq; enim hoc dicere cẽsor, sophista magister tanti principis, etiam omnium, nisi quia uere dicis. Opto te diu bene ualere.

SENECA PAVLO SALVTEM.

QVædam uolumina ordinaui, & diuisionibus suis statum eis dedi, Ea quoq; legere Cæsari sum destinatus, & si modo fors prospere annuerit, ut nouas aures afferat, eris forsitan & tu præsens. Sin aliàs, reddam tibi diem, ut inuicem hoc opus inspiciamus, & possim non ei prius edere hanc scripturam, nisi prius tecum conferam, si modo impune hoc fieri potuisset, ut scires & te non præteriri. Vale Paule charissime.

SENECAE PAVLVS SALVTEM.

QVotiescunque literas tuas audio, præsentiam tuam cogito, nec aliud existimo, quàm omni tempore te nobiscum esse. Cum primum itaq; uenire coperis, inuicem nos de proximo uidebimus. Bene te ualere opto.

SENECA PAVLO SALVTEM.

NImium tuo angimur secessu, quid est, uel quæ res te remotũ faciunt? Si indignatio domini, quod à ritu & secta ueteri receseris, & aliorsum cõuersus sis, ut tempo stulandi locus, ut ratione factum, non leuitate hoc existimetur. Vale.

SENECAE ET LVCILIO PAVLVS SALVTEM.

DE his quæ mihi scripsistis, non licet harundine & atramento eloqui, quarum altera res notat & designat aliquid, altera euidenter ostendit, [redacted]ue cum sciam inter uos esse, id est, apud nos, & in uobis qui me intelligant: honor habendus est omnibus, tanto magis quanto indignandi occasionem captant: quibus si patientiam demus, omnimodo eos quaqua parte uincemus, si modo hi sunt, qui pœnitentiam sui gerant. Bene ualete.

ANNEVS SENECA PAVLO & Theophilo salutem.

PRofiteor bene me acceptum in lectione literarum tuarum, quas Galatis, Corinthijs, & Achæis misisti. Et ita inuicem uiuamus, ut etiam cum honore diuino eas exhibeamus. Spiritus enim sanctus in te excelsior, & sublimior, & super te [redacted] teras, sublimiores satis uenerabiles sensus exprimit. Vellem itaq; cum res ex [redacted] teras, ut maiestati earum cultus sermonis non desit. Et ne quid tibi frater furi [redacted] conscientiæ meæ debeam, confiteor Augustum sensibus tuis permotum, [redacted] irtutis in te exordio ista uox fuit, Mirari eum sic posse loqui, ut qui non [redacted] nitate imbutus sit, taliter sentiat. Cui ego respondi, solere deos ore innocentium esse, aut eorum qui [redacted] præuaricari doctrina quidem sua possunt, & dato ei exemplo Vaticani hominis rustici, cui cum duo uiri apparuissent in agro Reatino, qui postea Castor & Pollux sunt nominati, satis instructus uidetur. Vale.

Tudo sob patrocínio, fundamentado no:

Princípio da "morte digna"

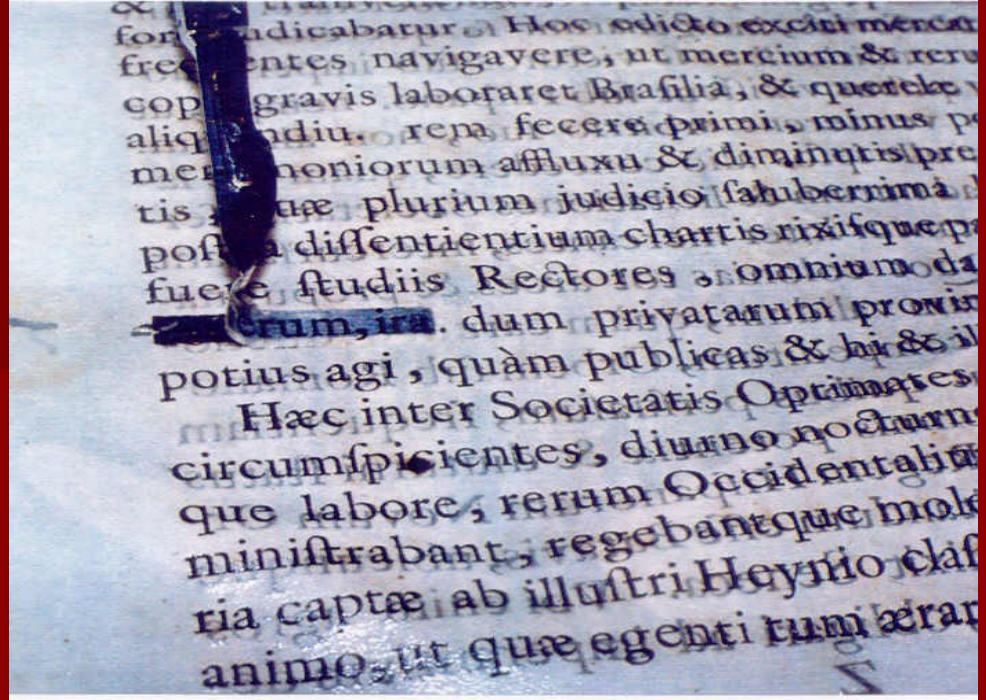

potius agi, quàm publicas & hi & illi

Hæc inter Societatis Optimates

circumspicientes, diurno nocturnoque

que labore, rerum Occidentalium

ministrabant, regebantque molem

ria captæ ab illustri Heyrio classis

animo, ut quæ egenti tum ærario

Princípio da parcimônia

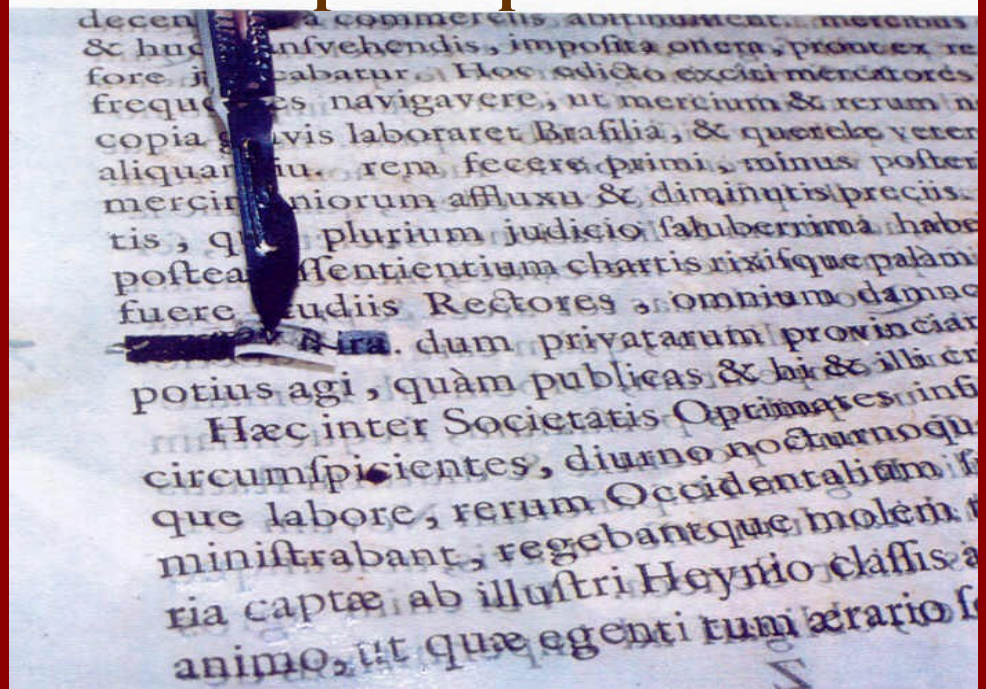

potius agi, quàm publicas & hi & illi

Hæc inter Societatis Optimates

circumspicientes, diurno nocturnoque

que labore, rerum Occidentalium

ministrabant, regebantque molem

ria captæ ab illustri Heyrio classis

animo, ut quæ egenti tum ærario

Antes e Depois do restauro criterioso

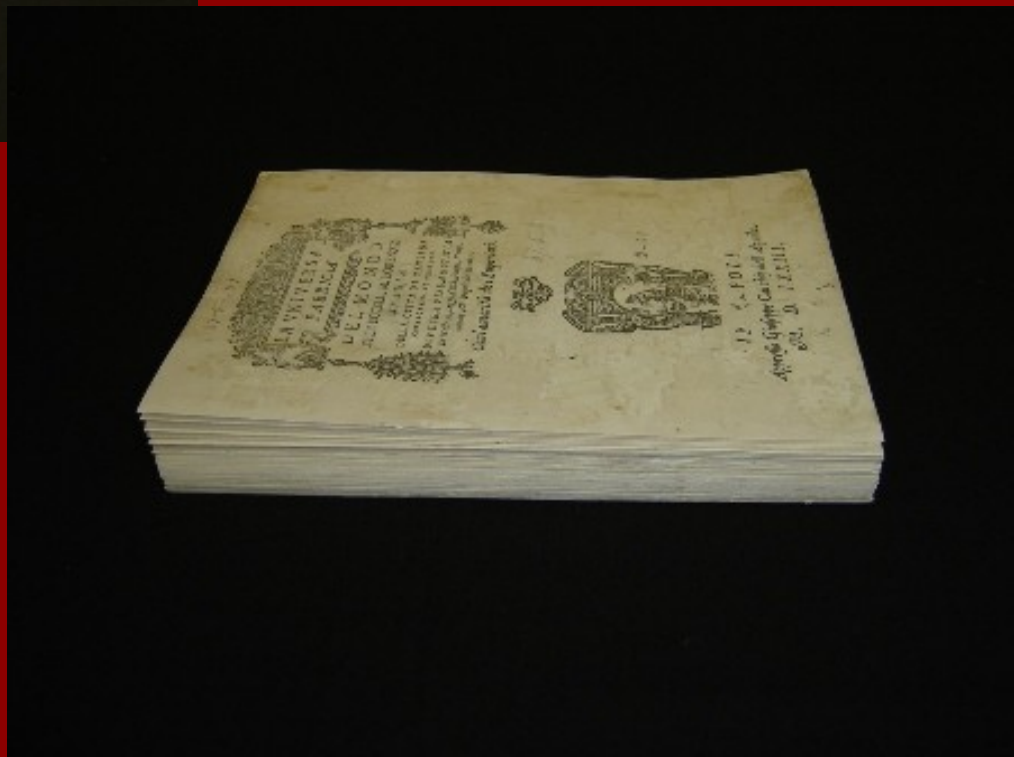

LA VNIVERSA
FABRICA
DEL MONDO
DELL' ECCELL. M. LORENZO
ANANIA
DELLA CITTA DI TAVERNA
COSMOGRAFO, ET TEOLOGO
DOVE SHA PIENA NOTITIA
De i Cieli, Elementi, Leggi, Città, Fiumi, Monti, Animali, & Popoli del Mondo.
Con l'autorità de i Superiori.

IN NAPOLI
Appresso Gioseppe Cacchij dell Aquila.
M. D. LXXIII.

sio c'hò hauuto sempre di giouare al prossimo, m'hà ridotto darla in stampa: nõ che in essa speri abbracciar ciò, che si contiene nel mõdo: poi che hà bastato rappresentarci in così piccola parte di sì fatta maniera il mondo, che se ben è infinito, hà non dimeno, che à rispetto nostro d'infinito, ne la sua grandezza, e gran parte delle cose notabili. La quale opera assai, che sia più veduta, & pregiata, ho voluto dedicarla à V. S. Illustriss. sì per la seruitù mia verso essa, come per la cognitione, che in lei risplende delle cose, non punto inferiore ad alcun Prencipe d'Italia, sì, per le rare, & sopr'humane sue virtù, che lo fan singolar al mondo, sì anco, per la grande espettatione, che s'hà del suo valore, già che n'hà dimostrato segni à Narmo, doue sol con cinquanta archibuggieri (ricordeuole del suo Scanderbecco, onde ella trahe sangue materno) ne fu una più che mille valorosi Turchi. La supplico dunque degni cõ la sua generosità, e grandezza di sua difenderla, e hauerla, hauẽdo riguardo nõ alla qualità d'essa, ma come vn altro Artaserse alla affettuosa intentione del donatore, il quale non si vedrà mai satio di celebrar le sue maravigliose virtù, à perpetua gloria della sua Illustriss. famiglia della quale ella è l'ornamento, & lo splendore. Di Napoli à dì 22. di Giugno. 1573.

Di V. S. Illustriss. affettionato seruitore

Gio. Lorenzo Anania

SERENISSIMVS
Portugaliæ Princeps
PETRVS
ac Regens

A Gestão do livro antigo...

...está alicerçada em ações,
aparentemente , contraditórias,

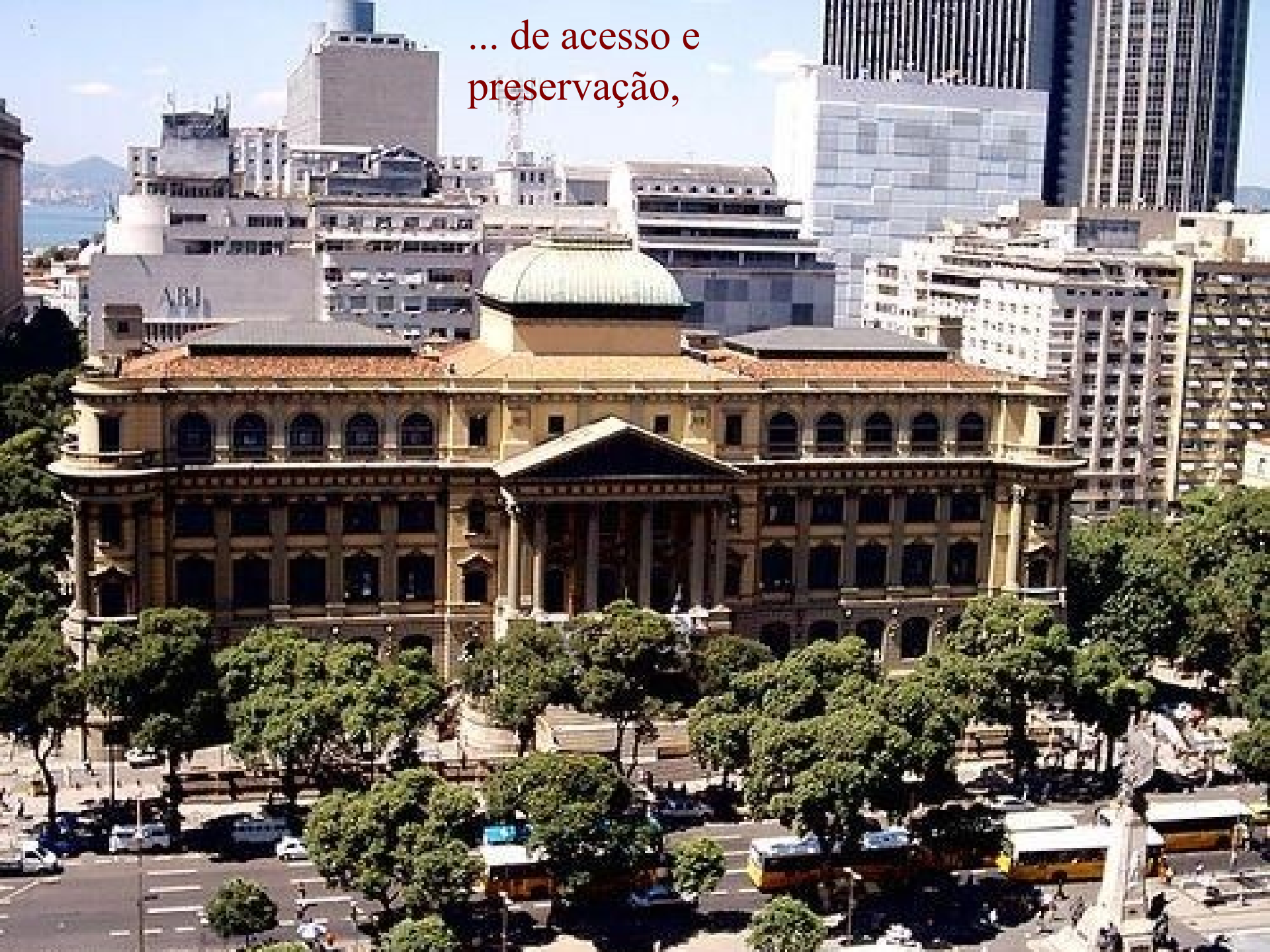
... de acesso e
preservação,

que estimulam o sentido de pertencimento: a Biblioteca como um bem da nação...

que tem
um tempo
de vida útil e
morre...

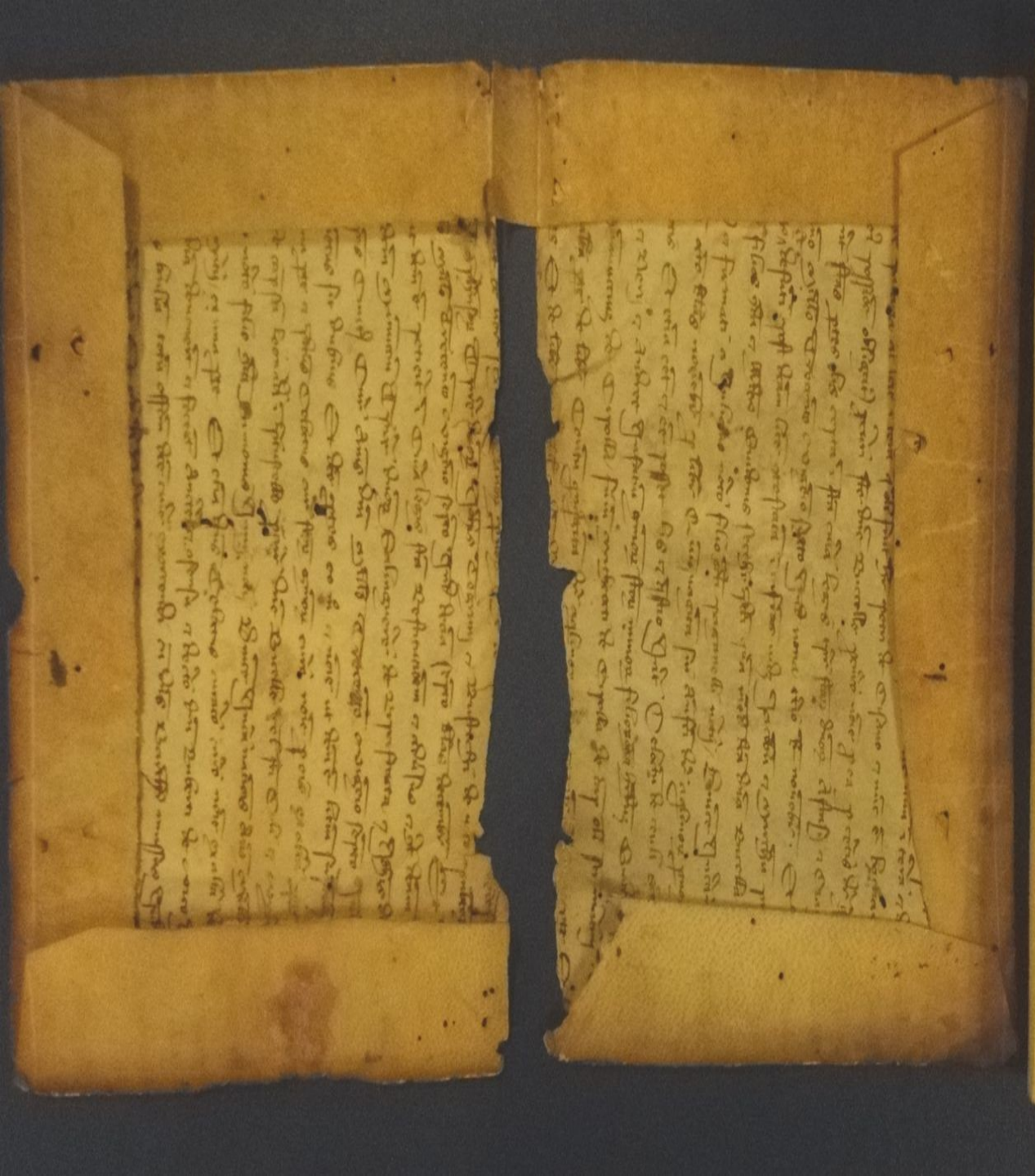

Mas, que há de sobreviver a esta geração.

anapaz@bn.br
OSCAR WILDE
O RETRATO
RIAN GRAY